

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΜΑΪΚΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

ΤΑ ΣΥΜΑΪΚΑ

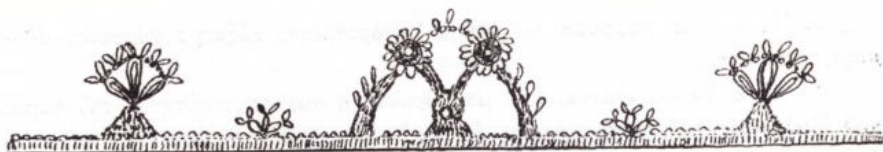
ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟΜΟΣ Β΄



ΑΘΗΝΑΙ
1974





ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ Μ. ΚΑΡΑΝΑΣΤΑΣΗ

ΜΕΡΙΚΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΣΥΜΑΪΚΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ

Είναι γνωστό ότι τὰ δωδεκανησιακά ιδιώματα τάσσονται ανάμεσα στις νεοελληνικές διαλέκτους, πού διακρίνονται για τὴ συντηρητικότητά τους, ὅπως εἶναι ἡ διάλεκτος τοῦ Πόντου, τῆς Κύπρου, τῆς Μάνης καὶ τὰ Καππαδοκικά καὶ Κατωϊταλικά ἐλληνικά ιδιώματα.

Διατηροῦν πολλὰ ἀρχαιοπινῇ λεξιλογικά στοιχεῖα ὄχι μόνο στὸν τομέα τοῦ ναυτικοῦ καὶ ἀλιευτικοῦ βίου, ὅπου εἶναι φυσικὸ νὰ ὑπάρχουν λόγῳ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ μεγάλου τμήματος τοῦ πληθυσμοῦ τους, ἀλλὰ καὶ στὸν τομέα τοῦ γεωργικοῦ καὶ ποιμενικοῦ βίου, ὄχι μονάχα τῶν μεγάλων νησιῶν, Ρόδου, Κῶ καὶ Καρπάθου, ὅπου ὑπάρχουν δυνατότητες νὰ ἀναπτυχθῇ γεωργία καὶ παράλληλα κτηνοτροφία, ἀλλὰ καὶ στὰ μικρὰ ἀκόμη νησιά, ὅπως εἶναι ἡ Νίσυρος, ἡ Τήλος, ἡ Σύμη, ἡ Κάλυμνος καὶ ἡ Χάλκη, ὅπου ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία ἀσχοῦνται σὲ ὑποτυπώδη μορφή.

Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ κάθε νησιοῦ, ἀποκλεισμένη ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἀποκτᾷ μιὰν αὐτοτέλεια καὶ ἀναπτύσσει αὐτοάμυνα ἀπέναντι στίς διάφορες ἐπιδράσεις, πού δέχεται, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα, ἀπὸ τίς ἐπαφές μὲ τοὺς διάφορους ἐπισκέπτες τοῦ νησιοῦ, ὅσο καὶ ἀπὸ ἐκεῖνες, πού κάμνουν ὅσοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τους ταξιδεύουν σ' ἄλλα μέρη, ὁμόγλωσσα ἢ ξενόγλωσσα. Ἐτὶ τοὺς κατοίκους τους ταξιδεύουν σ' ἄλλα μέρη, ὁμόγλωσσα ἢ ξενόγλωσσα. Ἐτὶ ἐξηγεῖται τὸ πῶς στὰ μεγάλα νησιά τῆς Δωδεκανήσου, ὅπως εἶναι ἡ Ρόδος, ἡ Κῶς καὶ ἡ Καρπάθος ὑπάρχουν ξεχωριστὰ ιδιώματα ἀκόμη καὶ σὲ χωριά πολὺ κοντινά, πού ἐξακολουθοῦν μέχρι σήμερα νὰ διατηροῦν μὲ πείσμα τὰ κύρια χαρακτηριστικά τους.

Τὸ ιδίωμα τῆς Σύμης εἶναι, κατὰ τὰ κύρια χαρακτηριστικά του, δωδεκανησιακό. Διατηρεῖ, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα νεοελληνικά διπλωτικά ιδιώματα, τὰ διπλὰ σύμφωνα, ὅσα προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀρχαία παράδοση, καὶ τὰ ὑστερογενῆ διπλά, αὐτὰ πού προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ τόνου ἢ τοῦ τελικοῦ *ν* ἢ καὶ ἀπὸ ἀφομοίωση συμφωνικῶν συμπλεγμάτων. Παρουσιάζει τίς ἴδιες

περίπου παθήσεις φωνηέντων και συμφώνων, που παρατηρούνται και στα άλλα δωδεκανησιακά ιδιώματα, έχει επίσης τη σύγηση των μεσοφωνηεντικών μέσων β, γ, δ, παράλληλα όμως έχει τα άχηα μέσα g, b, d, που προκύπτουν από την επίδραση του ν επί των ψιλών κ, π, τ, ενώ στα άλλα δωδεκανησιακά ιδιώματα τα ίδια ψιλά γίνονται με την επίδραση του ν μέσα ήχηρά: ν + κ = νg, ν + π = μb, ν + τ = νd, εξόν από τα ιδιώματα Κάσου, Καρπάθου, όπου το ν αφομοιώνεται με τα επόμενα ψιλά: ν + κ = κ-κ, ν + π = π-π, ν + τ = τ-τ, π.χ. στην Κάσο > στη Κ-κάσο, τον πάπ-που > το π-πάπ-που, στην Τήλο > στη Τ-τήλο.

Μία σύντομη έρευνα στα λίγα πεζά κείμενα, παραμύθια και παραδόσεις, που έχουν ως τώρα δημοσιευθή στο συμαϊκό ιδίωμα, με αντικειμενικό σκοπό την εξέταση της συντάξεως του ιδιώματος, μās έδωσε τα παρακάτω ενδιαφέροντα φαινόμενα:

α) 'Η χρήση της ονομαστικής αντί κλητικής, σε προσφωνήσεις προς οικεία και φιλικά πρόσωπα: Μην είσαι τόσοσ ανόθυμος, το παιδί μ-μον, γιατί ή ανόθυμιά 'έν ελ' galò brāma. 'Ηρτες, το παιδί μ-μον; 'Ελα, ή Μαρία μου, να σε 'δω. Ξέω τα 'γώ, ή γειτόνισ-σά μου, με τί b' 'ά κάμω; Καλημέρα, ή Φώταινα, || ᾱσμ.:

Καλημέρα, το Κάστρο μ-μας, κ'ι ᾱς ελ' γαι χαλασμένο,
επέτρωσε δὸ Φ-φελζουλ-λᾱ γαι πάει πετρωμένος¹.

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ ἀπαντᾷ και στα ιδιώματα τῆς Ρόδου, τῆς Κῶ, τῆς Καρπάθου, τοῦ Καστελλορίζου και σ' ἄλλες ἐλληνικὲς περιοχές, ὅπως ὁ Πόντος, ή 'Ηπειρος, ή Καππαδοκία, ή Πελοπόννησος, μαρτυρεῖται δὲ σ' ὅλες τίς περιόδους τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσας μας². 'Η Πρόκνη, ἐκβαίνει ('Αριστοφ. 'Ορν. 665). 'Ελέησόν με, ὁ θεὸς (Ψαλμ. 50). Τί θέλεις, ή θυγάτηρ μου, τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν μου; Λίβιστρο. 2961 (Wagner).

β) 'Η ἐπίαξη τῶν ἐγκλιτικῶν τύπων τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν στὸ ρῆμα, σὰν ἄμεσα ή ἔμμεσα ἀντικείμενα, ἐνῶ στη νεοελληνικὴ κοινὴ προτάσσονται: ἔβαλέ don εἰς τὸ ν-νῶμο don κ'αἰ πῆρε do=τὸν ἔβαλε στὸν ὦμο του και τὸν πῆρε. 'Επερ λ-λοιπὸν ή κόρη κ'αἰ πρόσφερε dω=ἐπῆγε λοιπὸν ή κόρη και τοὺς πρόσφερε. Εἶχε dω beἰ τὸ παλ-ληκάρι ν-να καθαρῖσον γ-γούλους τοὺς ἄδρες=τοὺς εἶχε πεῖ τὸ παλληκάρι να σκοτώσουν (να ξεκαθαρίσουν) ὅλους τοὺς ἄνδρες. 'Εν-νοιξε dη βαλαθύρα g'ἔδωκ'έ da=ἄνοιξε τὸ παράθυρο και τὰ 'δωσε, δηλ. τὸ 'βαλε στα πόδια. 'Εφνε dὸ λοιπὸ γαι πῆρε δεs κ' ἐκ'εἶνεs

1. Βλ. ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΑΑ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ, Τὰ σεβάσματα τῆς λατρείας τῶν Συμαίων, τ. Α' (1962), σ. 92.

2. Πβ. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗ, Τὸ ἰδίωμα τοῦ Λιβισίου τῆς Λυκίας, 'Αθήναι 1961, σ. 85.

φορῶ ὅσα μὲ ὠφελοῦν, βγάλλω ὅσα δὲν μ' ὠφελοῦν καὶ ἱσακίζω τίς ψεῖρες μου (σὲ παραμύθι).

ζ') Ἡ χρήση τοῦ συνδέσμου ὥς, ὑπὸ τὸν τύπον ὥσα (ὥς-α), γιὰ νὰ δηλωθῇ ἡ κίνηση πρὸς κάποια κατεύθυνση: Ἐπααίν-ναν ὥσα σ' ἓνα μ-μάρμαρο μ-μεάλο=ἐπήγαιναν σ' ἓνα μεγάλο μάρμαρο (σὲ παραμύθι). Ἐκ'εἰ(δ)ὰ πὸν τριγύριδ'εν, ἔστρεψεν ὥσα στὸ βύργο=ἐκεῖδ'ὰ πὸν τριγύριζε, ἔστρεψε πρὸς τὸν πύργο (σὲ παραμύθι). Πβ. τὴν ἀρχαία χρήση τοῦ ὥς, γιὰ νὰ δηλωθῇ ἡ κίνηση πρὸς πρόσωπο: «Εἰσελθεῖν ὥς τὴν θυγατέρα» (Ἡρόδ. 2. 121, 5). «Ὡς Ἀγιν ἐπρεσβεύσαντο» (Θουκ. 8.5).

η') Ἡ ἐρωτηματικὴ ἀντωνυμία τί ἐκφράζεται μὲ τὴν περίφραση τί βοῦ¹ =τί εἶναι πού; Τί βοῦ κάμνεις;=τί κάμνεις; τί βοῦ θέλεις;=τί θέλεις;

θ) Ἡ χρήση τοῦ ἐπιρρήματος μόνο ἀντὶ τοῦ συνδέσμου ἀλλὰ ἢ τῆς προθέσεως παρὰ, γιὰ νὰ δηλωθῇ ἡ ἀντίθεση: Μωρὴ, κακομοῖρα γριά, 'έ βιάν-νεις τὰ δαχτυλῖδια νὰ πάης νὰ τὰ πουλήσης, νὰ περάσης γούλο σ-σου τὸ γαιρό, μ-μόνο μ-μιλᾷς;=Μωρὴ, κακομοῖρα γριά, δὲν παίρνεις τὰ δαχτυλῖδια, νὰ πᾶς νὰ τὰ πουλήσης, νὰ περάσης ὅλη σου τὴ ζωή, παρὰ μιλᾷς; (σὲ παραμύθι). Ἐ' θ-θωρεῖς πὸν νύχτωσε, μ-μόνο γάσαι κ'αὶ πολεμᾷς;=δὲ βλέπεις ὅτι νύχτωσε παρὰ ἐξακολουθεῖς νὰ ἐργάζεσαι;

ι') Ἡ χρήση τοῦ ρήματος κά(θ)ομαι σὲ περίφραση μὲ ἄλλο ρῆμα, γιὰ νὰ δηλωθῇ ἡ παράταση τῆς ἐνέργειας ἢ τῆς καταστάσεως, πὸν δηλώνει τὸ ρῆμα τοῦτο: Τί βοῦ κάσαι κ'αὶ λέεις;=τί εἶναι αὐτά, πὸν λές, πὸν χτυπᾷς διαρκῶς; Ἐ' θ-θωρεῖς, πὸν σκοτείνιασε, μ-μόνο γάσαι κ'αὶ πολεμᾷς;=δὲ βλέπεις ὅτι σκοτείνιασε, παρὰ ἐξακολουθεῖς νὰ ἐργάζεσαι; Καοῦδαι κ'αὶ κου-βεδιάδ'ζουν ὥρες στὰ καφενεῖα=σὺζητοῦν συνεχῶς ὥρες πολλὰ στὰ καφενεῖα.

ια') Ἡ χρήση τῶν ἀριθμητικῶν ὥς πρώτων συνθετικῶν, γιὰ νὰ ἐπιδείκνουν τὴ σημασίαν τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ: Ἐ' βάει, λέω γώ, στ' ἀνάθ-θεμα, στὸ τρισανθ-θεμα, στὸ πεδανθ-θεμα, στὸ χιλιανθ-θεμα, στὸ χιλιοπεδανθ-θεμα, στὸ μυργανθ-θεμα! γιὰ ἐπίταση τῆς κοινῆς κατάρας στ' ἀνάθεμα. Τρισανθ-θεματισμένε, πεδανθ-θεματισμένε, πεδακοσανθ-θεματισμένε, χιλιοπεδαθ-θεματισμένε, πρὸς ἐπίταση τοῦ ἀναθεματισμένε. Ἐχλιομουγροῖδ'α δ' ἄλ'α=ἐμούγγριζαν πολὺ τὰ ἄλογα. Πβ. τὰ κοινά: ἐφτάψυχος, πεντάμορφος².

1. Πβ. Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗ, ἔνθ' ἀν., σ. 87.

2. Γιὰ τοὺς λατινικοὺς χαρακτῆρες καὶ τὰ ἄλλα σύμβολα, πὸν χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὴν ἀπόδοση τῆς φωνητικῆς τοῦ ἰδιώματος, βλ. παραπάνω στὴ σ. 106 τῆ σημ. 3.